ગભરાણો કે આમાંથી હવે કીયું ખાઉ ? અને કીયું ન ખાઉં? પછી તોહું કોઠાં જેવડા કોળીઆ કરીને મહારાજને સંભારી મંડયો ખાવા; તે માંડ ખુટયું. ત્યાં તો હે મહારાજ ! આ તમારા એકાંતિક ભગત "નાના સાહેબ" કહે કે, કેમસુરાખાચર વાઢું ? અને પૂરણ પોળીને તોપે ઉડાવવા નું કહેતા હતા. તેથી મને ત્રાસ પડયો કે આ તો તોપનું સુખડું છે! તેથી હું આઠેક શેરક અધુરી હોજરી ભરીને ઉઠયો છું, તે હશે અત્યારે તો પાણી પીવા જેટલો આધાર તો થયો. પછી શ્રી હરિ સંભાળ લેશે." એવું સાંભળી શ્રી હરિ અને સહુ મંડળ હસવા લાગ્યું. ત્યારે નાનાસાહેબ કહે કે "સુરાખાચર! એ તો હમારી દક્ષિણી બોલીમાં પીરસવાને 'વાઢંવાનું' કહે છે. કાંઈ તમને છરી લઈને વાઢવાનું કહ્યું નથી; અને વેઢમીને પૂરણ પોળીને અને ઘીને 'તુપ' કહેછે." ત્યારે સુરાખાચર બોલ્યા કે, "ઓય ભા! આ તમારી દખણી લખણી બોલી અમે શું જાણીએ? ઝાઝુ નહીં તો વળી તમારૂં એ થોડું માન રાખત, પણ શું આજનું જમણ ! વાહ, વાહ! સરકારી ખાણું! એનું વર્ણન મુંથી ન થાય! આ બ્રહ્માનંદસ્વામી જેવા કવિ કરે તો થાય. "ત્યારે સ્વામી કહે કે સુરાખાચર! ખાધું તમે; તેનો સ્વાદ તમને આવ્યો, તેમાં તેનું વર્ણન હું કેમ કરી શકું? ત્યાં તો શ્રીજી મહારાજ કહે કે બ્રહ્મસુનિ થોડુંક તો વર્ણન કરીને સુરાખાચરને સંભળાવો, તે રાજી થાય પછી શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી શ્રી હરિને નમસ્કાર કરી કાવ્ય બોલ્યા જે

જેકરી છંદ

ખાજાં જલેબી લાડુ ગોળ, સ્વાદિયા જોઇ ચડે ચકડોળ;
ચાળીસ ચટણી ને ચુંવાળીસ મઠા, તે જોઇને હાથ પાછા હઠયા. ૧
ભજીઆં વડા ને સો એક શાક, તરેહ તરેહના પંચાણું પાક;
અનુક્રમે તે થાળે ધર્યાં, જેમ વાદળમાં તારા ભર્યા. ૨
કેસર, કસ્તુરી, અંબર, બરાસ, તેજાનાનો અતિ સુવાસ;
જોઈ મુંઝાઈ ગઇ છે મતિ, હવે શી થાશે મારી ગતી. ૩
એક હાથે લઇ ગોળો કરે, તે મેળવીને મુખમાં ધરે;
શાક સામટા સમેટી સાથ, ભરે બાચકો બીજે હાથ. ૪
કોઠાં જેવડાં કોળીઆ કરી, બસેંક કોળીએ કોઠી ભરી,
નહિં જળ પવન સંચરવા જાગ, તો પણ તેનો કરાય કેમ ત્યાગ ૫
સોનું અને સુગંધનો જોગ, ભોલ ભરીને લીધો ભોગ.
સુરો રણમાં શોભે જેમ છે ભોજનમાં 'સૂરો' તેમ. ૬

ઉપર પ્રમાણે મર્માળી અને હાસ્ય રસવાળી કવિતા સાંભળી સહુ મંડળી

અને શ્રીહરિ બહુજ હસી પડયા. તેમજ સુરોખાચર પણ ખુબ હસતા હસતા બોલ્યા કે, "હાશ, આટલું હસ્યા, તો હવે કાંઇક પાચન થાશે. એટલે સવારે વ્હેલી છાશું પીવાનો માગ થાય. એમ રમુજ કરતાં કરતાં શ્રીજીની છાવણી મધ્ય રાત્રીનો ડંકો થતાં શ્રીજી યોગનિદ્રા કરવા પધાર્યા અને બીજા સહુ પોતાને આસને ગયા.

(૧૧) પાર્ષદ ભગુજીની પરીક્ષા અને સ્વામીએ કરેલી સ્હાયતા (૧)

શ્રીજી મહારાજ દંઢાન્ય દેશમાં પધાર્યા ત્યાં એક બ્રાહ્મણ ડોશી મહામુકત હતાં; તેણે હાથ જોડીને શ્રીજીને પ્રાર્થના કરી કે, "મહારાજ ! આજ્ઞા આપો તો હું તમારો જમવાનો થાળ કરૂં." એમ કરીને થાળ કરી શ્રીજીને પુર્ણભાવથી જમાડે, તે જ્યાં સુધી ત્યાં વિચર્યા ત્યાં સુધી દરરોજ તે ડોશી થાળ કરી ભાવથી જમાડે. પણ રસોઇ સારી થઇ હશે કે નહીં ? તેની ખાત્રી કરવા દરેક વસ્તુ પ્રથમથી પોતે ચાખે, એટલું જ નહિં, પણ તેમાંથી એક મોટો ગટો (કોળીયો) ભરે. એ વાતની ખબર પાર્ષદ ભગુજીને પડી, ત્યારે તે ભગુજીએ શ્રીજી મહારાજને કહ્યું કે ! તમને આ ડોશી દરરોજ એઠો થાળ જમાડે છે. એટલે પ્રથમ તે તમામ ચીજ પોતે ચાખીને પછી આપનો થાળ પીરસે છે." તે સાંભળી શ્રીજીએ (ભગુજીની પરીક્ષા લેવા) કહ્યું કે, "તે ડોશી જો તેમ કરતાં હોય તો તમો ત્યાં જઇને તેને મારો શ્રીજી આજ્ઞા મળતાં ભગુજી તેને ઘરે ગયા. ડોશી તો ખરે ખરાં ભગવાનના મહિમાવાળા, તેથી તે રેંટીઓ ફેરવતાં ફેરવતાં "સ્વામિનારાયણ સ્વામિનારાયણ," એમ શ્રીજીનું અખંડ સ્મરણ કરતાં જાય, ને સુતર કાંતતાં જાય. તે ભજન સાંભળી ભગુજીના મનમાં થયું કે, આવાં ભગવાનનાં ભકત હોય તેને કેમ મરાય ? અને નહીં મારૂં તો શ્રીજીની આજ્ઞા લોપી ગણાય, પછી વિચાર કરીને તેઓ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીના આસને ગયા. (ભગુજી મારવાડ પ્રદેશના ક્ષત્રી હતા અને સ્વામી ઉપર સંપૂર્ણ ગુરુભાવ હતો સ્વામી પણ મારવાડ દેશના અને જ્ઞાતે ગઢવી (ચારણ) હતા તેથી તેઓના ઉપર હૃદયથી શિષ્ય ભાવ હતો) સ્વામીને સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી, ને પોતા ઉપર ધર્મ સંકટ આવ્યું છે, તેમ કહી દિલગીર થયા. નહિં મારૂં તો શ્રીજી કહેશે મારી આજ્ઞા લોપી, અને ભગવાનના આવાં મહિમાવાળાં એકાંતિક ભકત અને વયોવૃદ્ધ સ્ત્રી જાતી તેના ઉપર એક વીર પુરૂષથી કેમ હાથ ઉપડે ? તેથી તે મૂંઝાઇને કહે કે, "સ્વામી ! હવે મારે શું કરવું ?" તે સાંભળી થોડો વિચાર કરી સ્વામી બોલ્યા કે "ભગુજી ? મુંઝાવ માં હું હમણાં જ શ્રીજી પાસે જાઉં છું; અને

તમો પણ પાછળથી હથીયાર બાંધી સાબદા થઇને આવો." એમ કહી સ્વામી શ્રીજી પાસે ગયા અને ભગુજી પણ તમામ અસ્ત્ર શસ્ત્ર સજી તૈયાર થઇને ત્યાં આવ્યા. ભગુજીને જોતાં જ શ્રીજી બોલ્યા કે, "કેમ ભગુજી, ઓલી ડોશીને મારી આવ્યા !" ત્યારે સ્વામી કહે કે. "મહારાજ ! કઇ ડોશી અને તેને શા માટે મારવાની છે ?" શ્રીજી કહે કે, "પહેલી વૃધ્ધ બ્રાહ્મણી ડોશી નિત્ય અમારો થાળ તૈયાર કરી, દરેક વસ્તુમાંથી થોડું થોડું ખાઇ પછી અમને અજીઠો થાળ જમાડે છે. એ વાતની જાણ થતાં અમે તેને મારવા માટે ભગુજીને મોકલ્યા હતા." એટલે સ્વામી કહે કે, મહારાજ ! કૃપનાથ એ ગરીબ ગાય જેવી બ્રાહ્મણની ડોશી રેંટીઓ કાંતતાં રસોઇ કરતાં, છાણ વાસીદું કરતાં દરેક કામકાજ કરતાં કરતાં આપની મૂર્તિ સંભારી અખંડ આપના નામનું ભજન કરે છે. અને કદી રસોઇ કાચી છે કે પાકી ? ગળી છે કે મોળી? ખારી છે કે તીખી ? એમ જાણવા સારૂં થોડું થોડું તમારૂં નામ લેતાં લેતાં ચાખતી હશે, તો તેમાં શું અજીઠું થયું ? ને તમે તો રામા અવતારમાં ભીલડી (શબરી) નાં એઠાં બોર જમ્યા હતા, તેનાથી તો આ બાઈ તમારી નાતીલી છે ? અને આપને પૂરો ભાવ લાવી રોજ થાળ રાંધી જમાડે છે ? તેને કાંઇ મારવાની આજ્ઞા હોય ? કેમ ભગુજી તે બાઇ ભજન કરે છે કે નહીં ?" ત્યારે ભગુજી કહે કે "મહારાજ હું તેને ઘેર મારવા ગયો ત્યારે તેના ઘરની વંડીએથી મેં જોયું, તો તે ડોશી રેંટીઓ કાંતતાં કાંતતાં સ્વામિનારાયણ, સ્વામિનારાયણ, એમ અખંડ ભજન કરતી હતી. તેથી મને મનમાં થયું કે, તેના ઉપર મારાથી ઘા કેમ થાય ? એટલે હું શ્રી બ્રહ્માનંદ સ્વામીને પૂછવા ગયો ત્યાં સ્વામી અહીં હોવાથી આંહી આવ્યો છું હવે જેમ આજ્ઞા હોય તેમ કરૂં" તે સાંભળી સ્વામી કહે કે, "મહારાજ ! મહાત્મા તુલસીદાસજી સાખી કહી ગયા છે કે :

તુલસી જાકે મુખન સે, ભુલે નિકસે રામ;
તાકે પગકી પહનીયાં, મેરે તનકી ચામ.

તે તુલસીદાસે રામ જોયા નહોતા; છતાં પરોક્ષનો કેટલો મહિમા ! કે મારા ઇષ્ટ દેવનું નામ ભુલમાં યે કોઇ લીયે તો તેના પગના પગરખાં મારા ચાંમડાના શીવડાવીને પહેરાવું ? તો હે મહારાજ ! આજ તો આપ સાક્ષાત્ પ્રગટ પ્રભુ પૃથ્વી ઉપર બિરાજો છો; અને આપના નામની તે ભકિત કરે

છે. તથી તેને મરાય કેમ ? તેના મથેથી તો ઓળઘોર કરી પ્રાણ નોછાવર કરીએ તો પણ થોડું છે." તે સાભળી શ્રીજી મહારાજ કહે કે, "સ્વામી, તમો કહો છો તે સત્ય છે. ડોશી તો મહા અક્ષર મુકતછે; તેને કેમ મરાય ? આવું વચન તો અમે કહ્યું હોય તો પણ તમારે કોઇએ ન માનવું, તેની રસોઇ મને જમવામાં પણ બહુજ મીઠી અને સ્વાદિષ્ટ લાગે છે, એ તેનો ભાવ મીઠો લાગે છે. ભગુજી, તમે ઠીક કર્યું. નહિ તો તમને સ્ત્રી હત્યા અને બ્રહ્મહત્યા લાગત. એમ કહીને પોતે યોગ નિંદ્રા કરવા ઉઠ્યા. અને બીજા સહુ સહુના આસને ગયા. (કંઠસ્થ)

[૧૨] શ્રી હરિલીલામૃતમાંથી પ્રસંગો (૧૦)

(૧) ગોંડલથી શ્રીજી મહારાજ ઘોરાજી જવા ચાલ્યાં. રસ્તામાં મેવાસાની નદી "ચાંપરવાડી"માં સ્નાન કરી નિત્ય ક્રિયા કરી. તે વખતે ત્યાંના હરિ ભકતો, વ્યાસ વિશ્વેશ્વર અને ઇન્દ્રજી તથા કડવા વ્યાસ વગેરેએ આવી શ્રીજીને પકવાન આપ્યું. તે મહારાજે જમીને સર્વ સંત મંડળને પીરસ્યું. અને નદીના કીનારે એક વૃક્ષ તળે સભા ભરીને બીરાજ્યા તેવામાં ત્યાં સદ્‌ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી પોતાના મંડળ સહિત પધાર્યા તેશ્રીજી મહારાજને દંડવત કરી મળી સભામાં શ્રીજી સન્મુખ બિરાજ્યા. ત્યાં જે પશ્નોત્તરો થયા તે વિષેની ચોપાઇઓ:-

ચોપાઇ

એક વૃક્ષ તળે સભા સજી, બેઠા સંત મંડળ પ્રત્યે શ્રીજી;
સમૈયો થવાની સુણી ગાથ, આવ્યા બ્રહ્મમુનિ સંત સાથ.

શ્રીજી કહે, "તમે દેશમાં ફર્યા ત્યાં સત્સંગ કેવો થયો છે ?" ત્યારે સ્વામી કહે કે, "મહારાજ ! સત્સંગ ઘણો જ વધ્યો છે. ત્યારે શ્રીજી કહે કે "તમે કેવા સત્સંગી થયા ?" ત્યારે સ્વામી કહે છે કે,

બ્રહ્માનંદ કહે ભગવાન, કર્યું તન મન ધન કુરબાન;
પામ્યા ભકિત તમારી અભંગી, અમો સાચા સત્સંગી.

તે સાંભળી શ્રીજી કહે કે, અમો કયાં હતા ! અને શું ક્રિયા કરતા હતા ! એ બધું કહો: તો તમે સાચા સત્સંગી; ત્રણે અવસ્થાંમાં અમને નજરે ભાળે તે પાકો સત્સંગી." ત્યારે સ્વામી કહે કે, હે મહારાજ ! એવા સત્સંગી તો અમે હજી થયા નથી, હું તો તમારા દાસનો દાસ છું.

બ્રહ્મમુનિ કહે અહો દેવા, સત્સંગી નથી અમે એવા;
અમે તો છયેં દાસના દાસ, જેવી દુધની આગળ છાશ;
મેરૂ આગળ ટેકરા જેવા, મોટા ભક્ત આગળ અમે એવા.

તે સંવાદ સાંભળી મુકતાનંદસ્વામી કહે કે, "હે મહારાજ એવા સત્સંગી કેમ થવાય ! તેનો ઉપાય કહો." શ્રીજી કહે, "પોતે અતિ આગ્રહ રાખી માયાનો પાસ ટાળે, ને પોતાના આત્માને શુદ્ધ અક્ષર સ્વરૂપ જાણી મને અક્ષરાતીત જાણે ને મારી મૂર્તિનું ધ્યાન ધરે તો એવા શ્રેષ્ટ સત્સંગી થાય."

બોલ્યા બ્રહ્મમુનિ શિરનામી, સુણો શ્રી સહજાનંદસ્વામી;
કૃપાનાથ કૃપા કરો જ્યારે એવા થૈયેં સત્સંગી ત્યારે.

શ્રીજી મહારાજ કહે કે, બ્રહ્મમુનિ ! ચૌદ લોકનું એક બ્રહ્માંડ; એવા કરોડો બ્રહ્માંડો અક્ષરને રૂંવાડે અણુ રૂપે છે. એવું જે અક્ષરધામ તેનો હું ધામી, પુરુષોત્તમ નારાયણ છું અનંત મુકતો મારી સેવા કરે છે; એવો જે હું, તે ક્યાંયે, પ્રકૃત પુરૂષ, ગોલોક, વૈકુંઠાદિક ધામમાં નહિં રોકાતાં, પરબારો તમારા અર્થે નરદેહ ધરીને તમોને દર્શન દઉં છું પંક્તિમાં પીરસી જમાડું છું, બહુ હેતે બોલાવું છું. છાતીએ લગાડી સાથ બીડી મળું છું. પ્રસાદીના હાર અને વસ્ત્રો આપું છું, તમારા સાથે સખાભાવથી રમુજ કરું છું: એવા અનંત લાડ લડાવું છું. તમો કોઇ કંઇ આજ્ઞા ઉલંઘન કરો છો, તો સગાં વહાલાં તુલ્ય તમોને સમજી સહન કરૂંછું, તમે. જ્યાં દેશ વિદેશે ફરવા જાવ છો, ત્યાં તમારે સાથે ફરૂં છું. હવે એથી કૃપા કેવીક કરીએ ?" એ સાંભળી શ્રી બ્રહ્માનંદ સ્વામી બોલ્યા કે,

સુણી બોલ્યા બ્રહ્માનંદસ્વામી, અહો, ઇશ્વર અક્ષર ધામી.
કૃપા બહુ કિધી અશરણ શરણ, પણ માયાનું છે આવરણ;
નથી એ થકી સમજાતું અમને, જાણીએ ન જથારથ તમને.

એ વચન સાંભળીને શ્રીજી મહારાજે પોતાના અંગ ઉપર જે ઉપવસ્ત્ર ઓઢેલું હતું, તેને દૂર મેલીને કહે જે, "જુઓ, હવે છે કંઇ આવરણ?"

ઉંડો મર્મ એમાં હતો જેહ, બ્રહ્માનંદે જાણી લીધો તેહ;
કરતા વાત પરોક્ષ સદાય, આજ સ્પષ્ટ કહ્યો મહિમાય,

પછી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ તે શ્રીજીની દ્વિભુજ મૂર્તિ અંતરમાં ધારીને હાથ જોડી કહ્યું કે, "હે મહારાજ ! આજ બહુજ કૃપા કરી યથાર્થ ભેદ ભાંખ્યો. જરાયે પડદો ન રાખ્યો. તમે તો સર્વોપરી સર્વ અવતારના અવતારી છો." પછી શ્રીજી મહારાજ સહુ સંતો સાથે ત્યાંથી દુધીવદર, ઝાંઝમેર, થઇ જેતપુર પધાર્યા. ત્યાથી ધોરાજી, જુનાગઢ અને પંચતીર્થી ફરી ચૈત્ર માસમાં ગઢપુર પધાર્યા. ત્યાં અક્ષયતૃતિયા, નૃસિંહ જ્યંતિ, કરીને ભીમ એકાદશીનો ઉત્સવ કર્યો.

સાલ ત્રેસઠની ગઇ સારી, એની લીળા સંક્ષેપે ઉચ્ચારી

સદ્‌ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીને ત્યાગી થયે, હજુ બે ત્રણ વર્ષ જ થયાં હતાં તે સમયની આ હકીકત છે ત્યારે અષાઢી વર્ષની ગણના થતી. (કળશ ૬ વિ. ૧૯)

(૨) કચ્છ માંડવીમાં ખોયા ખત્રી * વેદાંતિનો પરાજય કર્યો ત્યારે શ્રીજીએ પોતાની ગાદી ઉપર શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીને બેસાડયા

બ્રહ્માંનંદને કહે ભગવાન, તમે બેસો અમારે જ સ્થાન,
તમ આગળ હું બેસું હેઠો, જેમ શિષ્ય કોઇ હોય બેઠો.
સુણી બોલ્યા બ્રહ્માનંદસ્વામી, એમ કેમ કરૂં બહુનામી,
બેસું આપને આસને હું ય, તેથી પાપમાં હું તો પડું ય.
કહે કૃષ્ણ જે આજ્ઞા અમારી, જાણો તે હિતકારી તમારી;
તોડે આજ્ઞા તેથી થાય પાપ, એમ જાણજો નિશ્ચય આપ.
માટે મારી ગાદી પર બેસો, બીજા સંશયમાં નવ પેસો;
હસી બોલ્યા બ્રહ્માનંદ વાણી, અહો સાંભળો સારંગપાણી.
આજ હું પમેશ્વર થઇશ, લાવો બે ઘડીનો ભલો લઇશ,
એમ કહી ગાદી ઉપર બેઠા, બેઠા, આગળ શ્રીહરિ હેઠા.

(૩) સં. ૧૮૬૪માં કરીયાણા ગામે કાળુભાર નદીના કાંઠે શ્રી હરિએ વાંસળી વગાડી, તે વખતે શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ કીર્તનો કર્યાં કે "વાલે વજાડી વાંસળી, કાળંદ્રીને તીર." (કળશ ૬ (વિ. ૨૦)

(૪) શ્રી જેતલપુરમાં શ્રીજી મહારાજે મહારૂદ્ર યજ્ઞ સં. ૧૮૬૫ના પોશ સુદી ૭થી શરૂ કરેલ, ત્યારે ત્યાં સદ્‌ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીની હાજરી હતી.

સ્વરૂપાનંદ જામનગરથી, આવ્યા મંડળ સોત સત્વરથી;
આવ્યા સુરતથી રામદાસ, હોને મંડળ પોતાનું પાસ
બ્રહ્માનંદ, મુકતનંદસ્વામી, આવ્યા એ પણ આનંદ પામી.
લખી પત્ર હતા જે તેડાવ્યાં, સર્વે મંડળ સંતનાં આવ્યાં.
(કળશ ૬ વિશ્રામ ૨)

(ફુટ નોટ ૬૫૨ પાને વાંચો)

(૫) શ્રી ડભાણનો યજ્ઞ

કચ્છમાં ગામ તેરાથી સદ્ગુરૂ શ્રી મુક્તાનંદસ્વામી અને સદ્ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીને આજ્ઞા કરી કે, તમો ડભાણ જઈને યજ્ઞની સામગ્રી તૈયાર કરો. અમે માગશર માસમાં ત્યાં આવશું અને પોષ માસની પોથી પૂનમે તે યજ્ઞ પુર્ણ કરશું.

ચોપાઇ

પછી ત્યાંથી આવ્યા પ્રભુ તેરે, રહ્યા નથુ સુતારને ઘેરે;
મુક્તાનંદ અને બ્રહ્માનંદ, કહે બેયને વૃષકુળચંદ.
સંતો બેય ડભાણ સિધાવો, જઇને જગનનો જોગ કરાવો,
જગન સામાન જોઈએ જેહ, તમે રાખો મગાવીને તેહ.
ફરતા ફરતા તમ પાસે, અમો આવશું મૃગશિર માસે,
યજ્ઞ આરભ ત્યારે કરાશે, પોષી પુનમે પુરણ થાશે.
કહે કૃષ્ણ વચન ચિત્ત ધરો, યજ્ઞ સામાન પુષ્કળ કરો,
મુકતાનંદ અને બ્રહ્માનંદ, મુનિ પામ્યા અત્યંત આનંદ.

(કળશ ૭વિશ્રામ ૮)

(૬) રસ કસ ન ખાવાના પ્રકરણ વખતે સંતોને બહુજ દેહ પીડા થતાં શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ એક યુકિતથી તે પ્રકરણ બંધ કરાવ્યું.

શ્રીજી મહારાજે પરમહંસોને રસ કસ ગળ્યું ચીકણું વગેરે નહિં જમવાની આજ્ઞાનું પ્રકરણ ચાલુ કરવાથી સંતોએ છાશ એ

---

* ખૌયાના – ૧૦૮ પ્રશ્નો (પેજ ૬૫૧ની ફુટનોટ)

અવ્યાકૃત, માયા, વિધ્યા, આવિધ્યા, બદ્ધ જીવ, મુકતજીવ, જાગૃત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ, મૂર્છા, સમાધિ, તૂર્યા, જીવ, ઇશ્વર, સાક્ષી, બ્રહ્મ, પરબ્રહ્મ, આનંદ, અન્નમય, પ્રાણમય, મનોમય, વિજ્ઞાનમય, આનંદમય, કર્તા, ક્રિયા, કર્મ, જ્ઞાન, જ્ઞેય, પ્રમાતા, પ્રમિમાતિતા, અપ્રમા, મહા વાકય, પ્રકૃતિ વાકય, સવિકલ્પવાકય, નિર્વિકલ્પવાકય, અવાંતરવાકય, કર્મકાંડ, ઉપાસનાકાંડ, વેદાંતવાકય, વેદવેદાંગ, યોગયોગાંગ, ઇન્દ્રિય, વિષય, અંતઃકરણ, દેવતા, પ્રાણ, શરિરી, અભિમાન, આધિષ્ઠાતા, પ્રિય, ઉત્પતિ, પ્રલય, સ્થિતિ, કાળ, સ્વભાવ. ગૂણ, નિર્ગૂણ–સગૂણ, આકાશ, નિરાકાર, સાકાર, ગુરુ, શિષ્ય, ઉંપદેશ, દીક્ષા, મંત્ર, વર્ણાશ્રમ, અત્યાશ્રમ, ધર્મ, અધર્મ, જન્મ, મરણ, વિષ, અમૃત, દોષ, યશ, અપયશ, પંડિત, મૂર્ખ, રોગી અરોગી, ક્ષેત્ર ક્ષેત્રજ્ઞ, સત્ય, અસત્ય, ચૌતન્ય, જડ, દુઃખ. અસ્તિ, ભાતિ, નામ, રૂપ દ્રષ્ટા, પરિચ્છિન, મોક્ષ, પુરૂષ, સંશય, બહુયજ્ઞ, સંશય, વિપર્યય, જીવનમુકત, ષટુર્મિ, દહરવિધ્યા, અક્ષિવિધ્યા, ત્યોમપંચક, લક્ષણ-બ્રહ્મ ષડકોશ, ઇત્યાદિકના સ્વરૂપ સબંધી પ્રશ્નો ખૌયાઓ પૂછ્યા હતા.

પણ એક જાતનો રસ છે, તેમ માનીને છાશ પીવી પણ છોડી દીધી હતી ગુજરાતમાં ઉષ્ણ ઋતુના તાપની ગરમી તથા ઉપવાસની ગરમી આકરી લાગતાં ઘણાંક સંતો તો 'રાતઆંધળા' (રાત્રે ન જોઇ શકે તેવા) થયા હતા.

એવામાં શ્રીજી મહારાજ કુંડળમાં માગૈયા પટનગરના દરબારમાં ઉત્સવ કરે છે તે સાંભળીને સંતોનાં મંડળ કારીયાણી આવવા લાગ્યાં. ત્યારે શ્રીજી કહે કે, "ઉત્સવને તો હજી વાર છે, અને તમો વહેલા કેમ આવ્યા? માટે હજી થોડા દિવસો દેશમાં ફરી આવીને પછી આવો." આવી આજ્ઞા થતાં શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી જે, 'સંતોની મા' કહેવાતા હતા, તેમને સંતો પ્રતિની દયાથી સંતોનું દુઃખ યુક્તિથી શ્રીજી મહારાજ પાસે નિવેદન કરવાનું મનમાં વિચારીને રાતની સભામાં બોલ્યા કે, "હે સભામાં બેઠેલા સંતો! મારે આસને મારો સતાર પડેલ છે, તે જે સંતો આંખે ભાળતા હોય, તેવા સંત ઉઠીને જો સતાર લઇ આવે, તો શ્રીજી મહારાજ પાસે કીર્તનો બોલીએ." તે સાંભળી કોઇ સંતો સતાર લેવા ન ગયા કારણ કે તેમાંના કોઇ આંખે ભાળતા નહોતા. એ હકીકત મહારાજશ્રીના ધ્યાનમાં આવવાથી મહારાજે તે દિવસથી જ રસકસ વગેરે જમવાની છૂટ આપી દીધી.

પૂર્વછાયો

ઘણા દિવસના વિયોગથી. દર્શનાતુર થઇ ઘણા સંત,
આવ્યા હતા ઉતાવળા, એવી વાત જાણી ભગવંત.
સંતો તમે સહુ સાંભળો, અવિનાશી ઉચરીયા એમ,
ઉત્સવ ઉંપર તેડાવીયા, આવ્યા આગળથી તમે કેમ.
બેઠા હતા બ્રહ્મમુનિ ત્યાં, સર્વ પરમહંસની માત.
સંતોનું દુઃખ જણાવવા, તેણે ત્યાં કર્યો મર્મ અઘાત,
કહ્યું સંતો કોઇ આ સમે, રાતે દેખો છો મારો સતાર?
દેખી શકો તો લાવી મને, આપો તરત આ ઠાર,
મહાનુભાવાનંદજી કહે, રસકસનો કર્યો છે ત્યાગ;
છાંડી દીધી છે છાશ પણ. તેમાં ભાળીને રસનો ભાગ,
તેથી થયા તે રતાંધળા, પણ અમે રહ્યાતા ડભાણ,
ભાંજી "બડેલા"ની લાવતા, ત્યાંના જે સત્સંગી સુજાણ.
ખૂબ અમને ખવરાવતા, તેથી રતાંધળાનો રોગ,
અમારા મંડળમાં પ્રભુ. નથી જણાતો તેનો જોગ.

ત્યારે બોલ્યા પ્રભુ તે સમે, હવે જશો ન કયાંઈ ખચીત;
આંહી રસોયો આપશે, રસ કસ જમો રૂડી રીત.

પછી શ્રીજીની આજ્ઞાથી સહુ સતો ત્યાં રોકાણા અને મહાનુભાવાનંદસ્વામીના સંતો સ્વામીશ્રીનો સતાર લાવતાં સ્વામીએ કીર્તનો ગાયાં, આવી યુકિતથી સદ્‌ગુરુઓની 'માતા' તરીકે સહુનું દુઃખ સ્વામીએ નિવેદન કરી નિવાર્યું હતું. (કળશ ૭–વિ. ૩)

[૭] જેતલપુરમાં શ્રીજીએ સ્વામીશ્રીને છાતીમાં ચરણાવિંદ આપ્યાં

ચોપાઈ

પ્રભુ ત્યાંથી ગયા અસલાળી, ત્યાંથી જેતલપુર વનમાળી
મુકતાનંદ તથા બ્રહ્માનંદ, આવ્યા સુરતથી જનવૃંદ
મુકતાનંદ, બ્રહ્માનંદ સ્વમી, પ્રેમાનંદ, પ્રમુખ અકામી-
સભામાં કરે ગવાણું સારૂં, પ્રભુને બહું લાગે તે પ્યારું.
રીઝી આપ્યા પ્રસાદીના હાર, આપ્યાં ચરણ બે છાતી મોઝાર
ગાન સુણી અનેહરિ ડોલે, ધન્ય ધન્ય મુખે એમ બોલે.

પુષ્પોતાગ્રા વૃત

ત્રણ મુનિજન મુકત, બ્રહ્મ, પ્રેમ, કૃત શુભ ગાન રીઝયા પ્રભુજી જેમ;
નહિં નહિં શુંભ ગાન નારદાનું, નહિ નહિં તે સમાન શારદાનું.
(કળશ–૭–વિ. ૪૩)

[૮] શ્રીજી મહારાજે બ્રહ્મમુનિ માથે દુધની દેગડી રેડી

ગઢપુરમાં પંચાળાના દરબારશ્રી ઝીણાભાઇનાં બેનશ્રી મુકત આદીબાએ સંતોને ખીરંજની રસોઇ આપી ખૂબ આગ્રહ કરી સહુને જમાડયા, પછી શુદ્ધ ભેંશનાં દુધમાં સાકર નાખી ચોખા સાથે જમાડયાં વળી પાછા ત્રીજી વખત દુધ સાકર પીરસવા શ્રીજી સાધુની પંકિતમાં પધાર્યા ત્યારે સદ્‌ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ પોતાના 'પત્તર' ઉપર પોતાના બન્ને હાથ મેલી 'પતર ઢાંકી દઇ લેવાની ના પાડી, તેની શ્રીજી મહારાજે સ્વામીના મસ્તક ઉપર દુધથી ભરેલી દેગડી રેડી દીધી અને તેના ઉપર દળેલી સાકરનો ખોબો ભરીને માથે નાખ્યો, એમ કરીને સ્વામી પ્રત્યેનું પોતાનું હેત સખાભાવનું જણાવ્યું.

'ચોપાઈ'

પછી પીરશું ઉપર દુધ- તેમાં સાકર પીરસી શુદ્ધિ;
બ્રહ્માનંદ મુનિને શીશ, રેડી ત્રાંબડી શ્રી જગદીશ.

એવી શ્રીજીની લીલા અનંત, સ્નેહે નિત્ય સ્મરણ કરે સંત,
મહા સુખ દીધાં ઘણાં માવે, સુતાં બેસતાં સાંભરી આવે,
એવી લીલા કરી ગઢપુરમાં, સહુને સાંભરે તે અતિ ઉરમાં.

(કળશ ૭ વિ. ૪૪)

(૯) આદ્રજમાં શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીને સદગુરૂ સ્થાપ્યા પૂર્વછાયો

પછી સભા સાંજે ભરી, મુખ્ય ચાર સ્થાપ્યા મુનિચંદ્ર,
મુકતામુનિ ને બ્રહ્મમુનિ, ચૈતન્યાનંદ, નિત્યાનંદ.
પાટ ઉપર ચાર ગાદીઓ, ધરી ત્યાં બેસાયાં સંત,
પુજા કરી મહા પ્રભુજીએ, કરી આરતી હરખી અત્યંત.
કૃષ્ણ કહે સહુ સાંભળો, મારાં આશ્રિત છો જનજેહ,
આ ચાર સદ્ગુરૂ જે કહે, તમો પાળજો તરત જ તેહ.
પ્રેમથી જે એને પુજસે, ભલો રાખીને મનમાં ભાવ,
માનીશ પુજા માહરી, એ છે ભવ સાગરનાં નાવ.
મુનિને માન ગમે નહીં, પણ આગ્રહ અતિશે જોઇ,
આજ્ઞા થકી બેઠા ગાદીએ, કાંઇ બોલી શકયા નહિં કોઈ.
સહુ સંતે સદગુરૂચારની, પછી પુજા કરી ધરી પ્રેમ,
આનંદની એલી થઇ, થાય દુકાળમાં ઘન જેમ.
પ્રથમ જ મારા પ્રભુજીએ, એજ સ્થાપીઆ સદગુરૂ ચાર,
થંભ કહું તો શંભવે, સત્સંગ તણા આધાર,

(કળશ ૭ વિશ્રામ ૭૪)

આણંદમાં થયેલ ઉપદ્રવનું ક્ષમાશીલ સંતોએ કરેલું સહન

(૧૦) આણંદમાં શ્રીજી સ્વારીનું સામૈયું ચૌટા વચ્ચે આવ્યું. આગળ વાજીંત્રો અને પાછળ શ્રીજીના સખાઓ હથીયાર બંધ ઘોડાંઓ ઉપર હતા. તેની પાછળ સંતોનાં વૃંદો કીર્તન ગાતા હતા. તે પછી શ્રીજી મહારાજ માણકી ઘોડી ઉપર બિરાજમાન હતા. તે વખતે આસુરી બુદ્ધિ-વાળા જીવોએ શ્રીજીનું અપમાન કરવા ધૂળ, ઇંટાળા, છાંણ, ગારો, વગેરે શ્રીજી અને શ્રીજીની સ્વારીમાંના સર્વ ઉપર નાંખી, મારો, મારો, કહી ભુંડી ગાળો દેવા લાગ્યા. શ્રીજી ઉપર ધૂળ, છાંણ ઇંટાળાઓ સાથે શબ્દોની ઝડીઓ વરસતી જોઇને, મહા શુરવીર સખાઓ પોતાના ઇષ્ટ દેવનું અપમાન થતું નજરે પડતાં, ક્રોધાયમાન થઇ પોતપોતાના જાતિ સ્વભાવ ઉપર આવી

જતાં પાર્ષદ ભગુજી મ્યાનમાંથી તલવાર કાઢવા લાગ્યા; જોબન પગી પણ ભાથામાંથી તીર કાઢી ધનુષમાં ચડાવવા લાગ્યા, દાદાખાચરે હાથમાં બરછી ઉંચી કરી ચક્રાવે ચડાવી, સુરાખાચરે મોટું બેધારૂં ખડક મ્યાનમાંથી ખેંચી ઘા કરવાની તૈયારી કરીઃ ઠાકોર ઝીણાભાઈએ ભેઠમાંથી કટાર ખેંચી ચકરડી ચડાવા લાગ્યાઃ મુમજી મારવાડીએ ભેઠમાંથી જમૈયો ખેંચી હુલાવવાના દાવથી પેંતરો ભર્યો, આવું બધું શ્રીજી મહારાજે માણકી ઉપરથી નજરે જોતાં જ આજ્ઞા કરી કે, "કોઈ શસ્ત્રનો ઘાવ કરશે તે વચન દ્રોહી અને ગુરૂ દ્રોહી ઠરશે. આપણે સહુ આગળ નહીં જતાં, પાછા ગામ બહાર ચાલો" 'એમ આજ્ઞા કરી પોતાની માણકી ઘોડી પાછી વાળી આગળ ચાલ્યા, તેથી સહુ શુરવીર સખાઓએ ક્રોધ સંમાવી, હથીયારો મ્યાન કરી, ગામ બહાર પાછા આવ્યા. ને ત્યાંથી સીધા વડતાલ જઇ જ્ઞાનબાગમાં આંબલા નીચે સભા ભરી બીરાજ્યા ત્યાં આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ થયો.

ચોપાઇ

જ્ઞાનબાગમાં આંબલા પાસ, સજી બેઠા સભા અવિનાશ;
કહે શ્રી હરિ આપણે કાવ્યા, કેવા જીતીને ત્યાં થકી આવ્યા.
બોલ્યા બ્રહ્મમુનિ મુખે વાણી, જીત્યા તે શું કહું હું વખાણી,
મારા શિરમાં ભરાયો ગુલાલ, જશે તે પરમ દાડે કે કાલ.
ભલા ગોમય ચંદને ચરચ્યાં, ઇંટાળા પુષ્પથી વળી અરચ્યાં;
હલદી કાજુ કેશર રંગે, બાકી છે તે ચડાવશું અંગે.+
ગોમતીનો કાદવ કોઇ લાવે, તેનાં તિલક તો કરવામાં આવે;
પણ કાદવ આણંદ કેરો, ક્યારે ચર્ચાત અંગે ઘણેરો.
ફુટયું ટુંબડું ને ફુટયું પત્ર, એ તો મળશે વળી કયાંય અત્ર;
અમે 'ગોરવ'માં ક્યારે જાત, આવી ગાળો ઘણી ક્યારે ખાત.
'જમે ગોરવ' સાંખે ઉપાધી, જમ્યા વગર આતો ગાળો ખાધી;
આજ તો ઓરીયા બધા વિત્યા આજ ઇડરીઓ ગઢ જીત્યા.
હાસ્યરસ એમ વાતમાં લાવ્યા, સ્વામીએ જન સહુને હસાવ્યા.
સુણી બોલ્યા હરિ કરી પ્રીત, ક્ષમા થઇ એજ આપણી જીત.
લડયા હોત તો વૈર બંધાત. ફરી આપણે ત્યાં ન જવાતઃ
ત્યાં નાં જન મનમાં પસ્તાશે, સત્સંગી સારા તેમાં થાશે.

(કળશ ૭-વિ. ૭૦)

+ઇંટોના ઘા વાગવાથી જ્યાં સોજો થયો હતો ત્યાં હળદર ભરી શેક કરવો તે.

(૧૩) શ્રી પુરૂષોત્તમ ચરિત્રમાંથી (૧)

(૧) શ્રી હાલાર પ્રદેશમાં જામનગર તાબાના તરઘરી ગામના ક્ષત્રિય ભકત ગઢપુર શ્રીજીના દર્શને ગયા. તે વખતે પોતાની વાડીના આંબામાંથી પાંચ આમ્રફળ (કેરીઓ) લઇ ગયેલા તે ગઢડા જઇ શ્રીજીને ચરણે ધરી, પોતે દંડવત કરી, પગે લાગીને બેઠા એટલે શ્રીજી મહારાજ કહે કે, દરબાર આ ફળો કયાંથી લાવ્યા ? ત્યારે તે કહે કે "હે મહારાજ ! મારી વાડીમાં આંબા વાવેલા છે, તેમાં પ્રથમ જ ફળો આવતાં તે આપશ્રીને જમાડવા લાવ્યો છું." પછી મહારાજે તે ફળો સુધરાવ્યાં અને જમવા માંડયા. તે જમતાં જમતાં બહુ જ મિષ્ટ લાગવાથી શ્રીજી મહારાજે વખાણ કરતાં શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીને કહ્યું કે, બ્રહ્મમુનિ! આમ્રફળો તો બહુ મીઠાંને સ્વાદિષ્ટ છે.' તે સાંભળી સ્વામી કહે કે,

દોહા

કહે મુનિ હમ કયું કરે, બિન જાને સંવાદ,
જીહિ ફલકો રસ જો જીમે, જાને સોઇ સવાદ,

એ મર્મ વચન સાંભળી શ્રીજી મહારાજે તેમાંથી એક કેરી બ્રહ્માનંદ-સ્વામીને પ્રસાદીની આપી હતી.

સોરઠા

મર્મ વચન સુનિ શામ, મુંહસે કછૂં મુસકાયકે.
એક હી ફળ એહિ ઠામ, બ્રહ્મમુનિ કું તબ દીયો.

(૨) આદ્રજમાં સદ્‌ગુરૂઓ કર્યા તે વિષે દોહો,

મુકતમુનિ પુનિ, બ્રહ્મમુનિ, નિત્યાનંદ મુનીશ,
પુનિ ચૈતન્યાનંદ મુનિ, સબ હી સંત અધીશ.

(શ્રી પુરૂષોતમ ચરિત્ર અ. ૮૩)

સ્વામીશ્રીની શિલ્પકળા

શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી એક દિવસ વડતાલ મંદિરના સ્થંભો, કમાનો, રૂપ ચોકીઓનું નિરક્ષણ કરતા કરતા મુખ્ય દ્વારની રૂપ ચોકીએ આવી ત્યાં

કારીગરને બોલાવીને કહ્યું કે "દરેક કમાનોમાં કોતરણી છે. તેથી આંહી મુખ્યદ્વાર હોવાથી "ડબલ કમાન" કરી કોતરણી કરવી જોઇએ" સાંભળીને કારીગર કહે કે "સ્વામી ! દરેક મંદિરો (ડાકોરજીના મંદિર વગેરે)માં મુખ્ય દ્વારમાં એકજ કમાન કોતરાય છે. ક્યાંયે ડબલ કમાન નથી તેથી મેં આંહી પણ એમ જ કરેલ છે," સ્વામી કહે કે, "તમે રાજવલ્લભ અને પ્રસાદમંડન વગેરે શિલ્પકળાના ગ્રંથો ભણ્યા છો ?" તે કહે કે "ના અમે તો જુના મંદિર ઉપરથી નકશો કરી નવું ચણીએ છીએ" એ સાંભળી સ્વામીશ્રીએ એજ વખતે ત્યાં એક કાગળ મગાવી તેના ઉપર પોતે સ્વહસ્તે મુખ્યદ્વારની રૂપચોકીની ડબલ કમાનનું ચિત્ર દોરી શિલ્પ કળાના નિયમ મુજબ તેમાં કોતરણી કરવાનાં સ્થાંનો બતાવી કહ્યું કે "આવી ડબલકમાન તથા સ્થંભો તેનાં શરાભરણામાં હવે તમે તમારી કોતરણીની કારીગરી આલેખી નકશો કરી તેના ફરમા કાપી ઘડાઇ શરૂ કરો, તમે આવું કામ ક્યાંયે નથી કરેલ તેથી હજી મનમાં ધડ બેસતી નથી પરંતુ આ મારો નકશો જોઇ તમે ચીત્ર દોરશો એટલે ભગવાન સ્વામિનારાયણના પ્રતાપે તમને આવડશે એવો મારો આશિર્વાદ છે" તે વખતે શિલ્પકારે સ્વામીનો ચરણ સ્પર્શ કરી કાંઇ પણ મનમાં તર્ક વિતર્ક નંહિ કરતાં તે પ્રમાણે નકશો દોરી 'ડબલકમાન' રચી આપી, ચરોતર પ્રદેશના કળાકારો તે જોઇ વિસ્મીત થયા અને છેલ્લે છેલ્લે વૈરાગ્ય મુર્તિ શ્રી નિષ્કુળાનંદસ્વામી પણ ધોળેરાનું મંદિર ચણાવતા હતા ત્યારે વડતાલ જોવા આવી તે પ્રમાણે નકશો દોરી અને ધોળેરા મંદિરના મુખ્યદ્વારમાં તેવીજ ડબલ કમાન કરી હતી હાલતે બન્ને (વડતાલ અને ધોળેરા) મંદિરોમાં તે કમાનો મોજુદ છે એવી સ્વામીશ્રીની શિલ્પકળા ઉતમ હતી.

(ભકતરાજ કેસરભકત)

"લેખક સ્વામી સિધ્ધેશ્વર દાસજી સદગુરૂ બ્રહ્માનંદસ્વામી" નામની પુસ્તિકામાંથી

(૧) સદગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી શિલ્પકળામાં નિપુણ હતા મંદિરની રચના ગોઠવણી તેઓ જાતે જ કરતા કોઇ મીસ્ત્રી કડીઆની તેમાં તેમને જરૂર પડતી નહીં.

(૨) જુનાગઢ મંદિરના મહંત કોને કરવા ? એ પ્રશ્ન સભામાં શ્રીજીએ પુછતાં સંતોએ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીનું નામ રજુ કર્યું મહારાજે કહ્યું "અમને

બ્રહ્મમુનિ વગર ગમતું નથી માટે તેમને તો અમે સાથે લઇ જશું" આ શાંભળી બ્રહ્માનંદસ્વામી એ કહ્યું કે "હા મહારાજ મારી પણ એવી ઇચ્છા છે પણ આ જોગી (શ્રી ગુણાતીતાનંદસ્વામી) મારા મંડળમાં છે. તે સમર્થ છે. વળી આપની મૂર્તિમાં જ સંલગ્ન જોડાએલા છે એટલે ગમે તેવા મહારથી ને વશ કરશે, એ સાંભળી શ્રીજી મહારાજે ગુણાતીતાનંદસ્વામીને હાર પેરાવ્યો એટલે બ્રહ્માનંદસ્વામી બહુજ રાજી થયા. (પાને ૬૬–૬૭)

(૩) શ્રીજીએ પ્રકરણ ફેરવી ત્રણ હાથનો કંતાનનો કટકો સંતોને પહેરવા આપ્યો. એટલે શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી કહે કે "મહારાજ! આ દેહ બહુજ જાડો છે તો અરધો હાથ વધુ આપો" શ્રીજી કહે "સ્વામી ઉપવાસ કરો એટલે શરીર ઓછું થશે," સ્વામી કહે" મહારાજ આજ ઉપવાસ કરૂં તો આવતી કાલે કદી દેહ ઘટે, પણ આજનું કેમ કરવું?" શ્રીજી કહે એક તસુએ કોઇને વધુ નહિ મળે, એ શાંભળી સ્વામી કહે કે "શું કરૂં મહારાજ, તલ જેટલી ભૂમી માંહે તમારા સીવાઇ બીજો કોઇ પ્રગટ ભગવાન જોવામાં આવતો નથી એટલે આંહી તમારા સાથે રહ્યો છું. ત્રણ હાથનો ટુકડો આગળ બાંધીશ તો પાછળનો ભાગ ખુલ્લો દેખાશે, અને પાછળ બાંધીશ તો આગળનો ભાગ ખુલ્લો દેખાશે, એમાં અમારે શું તમારી લાજ જશે, "તેથી મહારાજે ૩ા સાડા ત્રણ હાથ કંતાન આપીને કહ્યું કે "આવા સાધુને અરધો હાથ તો શું? પણ જેમ બળીરાજાએ વામનજીને ત્રીલોકીનું રાજ્ય આપ્યું હતું તેટલું. આપીએ તોય પણ ઓછું છે, તે પછી સ્વામી સાડાત્રણ હાથનું કંતાન લઇ હસ્તા હસ્તા આસને ગયા. પાને (૭૨–૭૩)

(૪) સદગુરૂશ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી દરરોજ પ્રાતઃ કાળમાં 'અક્ષર ઓરડી' ની ઓસરીમાં બેસી "પ્રાતઃ થયું મન મોહન પ્યારા, પ્રિતમ શું રહ્યા પોઢી રે" એ પ્રભાતી બોલતા, અને તેની છેલ્લી કડીમાં "બ્રહ્માનંદના નાથ વિહારી ઉઠો આળસ મોડી રે" ત્યારે શ્રીજી મહારાજ જાગી આળસ મરડીને ઉઠતા. (પેજ ૮૪)

(૫) સંવત ૧૮૮૮ના ફાગણ સુદી પૂર્ણિમાના સમૈયા ઉપર જુનાગઢથી અક્ષર મુર્તિ શ્રી ગુણાતીતાનંદસ્વામી વડતાલ જતા હતા તે મુળી આવ્યા, ત્યારે અક્ષર મુર્તિ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી ઘણા વખતે જોગીને જોઇ બહુ જ રાજી થઇ માથે હાથ મુકી કહ્યું. "અમે અમારી જ્ઞાનની ગાંસડીઓ

લાવ્યા હતા. તે અમને એમ સાથે લઇ જઇ એ છીએ, પણ તમે (સ્વરૂપ-નિષ્ટાનું) જ્ઞાન છૂટે હાથે દેવા માંડ્યું છે તે દીધે જ રાખજો અને ધામમાં વ્હેલા આવવાનો સંકલ્પ કરશો. નહિ, મહારાજનો બહુ રાજીપો છે." તે સાંભળી ગુણાતીતાનંદસ્વામીએ સ્વામીશ્રીનો ચરણ સ્પર્શ કરી અનુમતિ આપી. (પાને ૬૫)

॥ શ્રીજી ॥

શ્રી મહાપુજા વિધાને

જુનાગઢ મંદિર ચણાતી વખતે અક્ષર મુર્તિ શ્રી ગોપાળાનંદસ્વામી એ સદ્‌ગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીને મહાપુજા વિધી મંત્ર અને તેના અંગ દેવતા આદી 'પટળયંત્ર' વગેરેનો ખરડો આપેલ હતો તે સ્વામીશ્રી પુજામાં રાખતા અને તે પછી શ્રી દેવાનંદસ્વામી માર્ફત શ્રી તદ્રુપાનંદ સ્વામીને મળેલ તેમના મુખ્યાશિષ્ય સદ્‌ગુરૂ શ્રી જગજીવનદાસ સ્વામી જ્યારે આચાર્ય મહારાજશ્રીની આજ્ઞાથી ચરાડવા જાડેજા શ્રી વીભાજીભાઇ સાથે આવ્યા ત્યારે ત્યાંના હરિ મંદિરની પાછળની ઓસરીમાં એક નાની વેદીકા રચી ત્યાં "પુત્રેષ્ટીયજ્ઞ"નો પ્રારંભ કરી, સનાતન વેદોક્ત વિધિથી મહાપુજા 'પટળયંત્ર' નું સ્થાપન કરી નૈષ્ટિક બ્રહ્મચારી ધનસ્ત્રીના ત્યાગી જપીયા સંતોના હસ્તથી પટમાસનું યજ્ઞ, તંત્ર અને મંત્ર, આદિકનું અનુષ્ટાન વિધાન ચાલુ કરતાં પ. ભ. શ્રી વીભાજીભાઇનો સંકલ્પ સિદ્ધ થયો હતો.

'મહાપુજા પટળયંત્ર અને મહાપુજાનો [મહામંત્ર
અંગ દેવો વગેરેનું વિધાન

જપનીય મહા મંત્ર (૧)

બ્રહ્માહં સ્વામિનારાયણ દાસોસ્મી' તિ ૐ નમઃ ।
સ્વામિનારાયણાયે' તિ 'સ્વામિનારાયણાવમામ ॥
ઇત્યે તે પરમા મંત્રઃ શ્રી હરૌ પ્રીતિ કારકાઃ ।
ચતુર્વર્ગ પદા નૃણાં દુઃખ દોષાઘ નાશકાઃ ॥

ભાવાર્થ–"બ્રહ્માહં સ્વામિનારાયણદાસોસ્મિ" (અર્થ) બ્રહ્મરૂપ એવો જે હું તે પરબ્રહ્મસ્વામિનારાયણ ભગવાનનો દાસ છું "ૐ નમઃ સ્વામિનારાયણાય" (અર્થ) ૐ દ્વારવાચ્ય ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણને

મારા નમસ્કાર હો "સ્વામિનારાયણ વમામ" (અર્થ) હે સ્વામિનારાયણ ભગવાન તમો મારૂં (કાળ માયા કર્મો અને યમદૂતો તથા જે જે દુઃખો હોય તે થકી) રક્ષણ કરો.

જાપનીય મહા મંત્ર (૨)

સ્વામિનારાયણ સ્વામિન સહજાનંદ હે હરે ॥
કૃષ્ણ નારાયણ શ્રીજી મહારાજ નમોસ્તુતે ॥
નીલકંઠ ઘનશ્યામ ત્વં હરિકૃષ્ણ પાહિમામ ।
કાલ માયાદ્ય કર્માર્તિ દ્રોહ દોષ યમાદિતઃ ॥

અર્થ–હે સ્વામિનારાયણ, ભગવાન, હે સહજાનંદ, હે હરે, હે કૃષ્ણ, હે નારાયણ, હે શ્રીજી મહારાજ, હે નીલકંઠ, હે ઘનશ્યામ, હે હરિકૃષ્ણ મહારાજ, હું તમોને નમસ્કાર કરૂં છું, તમો કાળ, માયા, પાપો, કર્મો, દુઃખો, દ્રોહો, અપરાધો, દોષો, અને યમદૂતો એ આદિક સર્વ થકી મારૂં રક્ષણ કરો.

કમળમાં શ્રીહરિનું અંગ દેવોએ સહિત નામ નંબર ક્રમવાર સ્થાપન કરવું પરંતુ નામ નંબરના ક્રમ સિવાય વિપરીત રીતે ઇચ્છા મુજબ જેમ તેમ જ્યાં ત્યાં અંગ દેવોનું સ્થાપન, કરવાથી દોષ લાગે છે, માટે નિચે લખ્યાં નામો નંબરના ક્રમવાર, સ્થાપન કરી મંત્ર જાપ કરવો

શ્રી હરિનું અંગ દેવોએ સહિત સ્થાપન કરવાનો અનુક્રમ

ૐ શ્રી સ્વામિનારાયણ નમસ્તં મધ્યે. આવાહયામિ સ્થાપયા મિ.
ૐ શ્રી રામાનંદસ્વામીને નમસ્તે ,,
ૐ શ્રી ગોપાળાનંદસ્વામીને નમસ્તં ,,
ૐ શ્રી મુકતાનંદમુનિ નમસ્તં ,,
ૐ શ્રી મુંકુંદાનંદવર્ણિ નમસ્તં ,,
ૐ શ્રી બ્રહ્માનંદમુનિ નમસ્તં ,,
ૐ શ્રી નિત્યાનંદ મુનિ નમસ્તં ,,

ૐ શ્રી શતાનંદ મુનિ નમસ્તે આવાહયામિ સ્થાપયામિ.
ૐ શ્રી ગુણાતીતાનંદમુનિ નમસ્તે ,,
ૐ શ્રી ભકિત ધર્માભ્યાં નમસ્તૌ ,,
ૐ શ્રી રાધાકૃષ્ણા ભ્યાં નમસ્તૌ ,,
ૐ શ્રી નરનારાયણા ભ્યાં નમસ્તૌ ,,
ૐ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણા ભ્યાં નમસ્તૌ ,
ૐ શ્રી સુવાસિની રામપ્રતાપા ભ્યાં નમસ્તૌ ,,
ૐ શ્રી વરિય સીચ્છારામા ભ્યં–નમસ્તો ,,
ૐ શ્રી સુનંદા યોધ્યાપ્રસાદા ભ્યાં નમસ્તૌ ,,
ૐ શ્રી વિરજા રઘુવીરાભ્યાં નમસ્તૌ ,,
ૐ શ્રી વૃતાલયસ્થાય નૃસિંહાય નમસ્તે ,,
ૐ શ્રી જીર્ણદુર્ગસ્થાય સિધ્ધેશ્વરાય નમસ્તે ,,
ૐ શ્રી શ્રીહરેઃ કુળેષ્ટદેવાય કષ્ટભંજનાય હનુમતે નમસ્તં

આવાહયામિ સ્થાપયામિ

"ઇતિ શ્રી સહજાનંદસ્વામી શિષ્યાગ્ર ગણ્ય શ્રી ગોપાળાનંદમુનિ વિરચિતં મહાપુજા પટળયંત્ર મહાયંત્ર અંગદેવાદિ વિધાનઃ * સમાપ્ત શુભં ભવત ॥ (જુનાગઢ)

હાલારી સંવત ૧૮૮૪ અશાડ સુદિ ૨ બીજ લેખક સાધુ લહીઆ વાસુદેવાનંદ ગુરૂ બ્રહ્માનંદના જય સ્વામિનારાયણ.

(મહાપુજા વિધાન સમાપ્તઃ

* સંપાદક પુરાણીશ્રી બાળમુકુંદદાસજી સ્વામી મુળીવાળાના પુસ્તક સંગ્રહમાંથી. (કચ્છ–ભુજ)

શ્રીજી

શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીએ ઘોડાસરના રાજાને ઉપદેશ આપી સત્સંગ કરાવ્યો તે વિષેની હકીકત અને કાવ્ય

અઢારના રોકામાં કેટલાએક તાલુકાદાર ઠાકોરો (રાજાઓ) દારૂ, હોકા, ચોપાટ ઠઠા મશ્કરી આદી વ્યાસનોમાં રાત્રી દિવસ અંધ ધંધ રહેતા તેમજ હલકા માણસો પાસવાન હોવાથી પનઘટ ઉપર જઇ ત્યાં પાણી આરીઓને સતાવતા.

એક સમય સ્વામીશ્રી પોતાના મંડળ સાથે ગુજરાત પ્રદેશમાં ફરવા ગયા હતા ત્યારે ત્યાં એવા એક ઘોડાસરના રાજાની અનીતિની વાત જાણી, અને તેથી તેઓ ત્યાં ગયા, એ રાજા પાસે લગભગ એક લાખ ભીલોની લડાયક ફોજ હતી, પોતે દરરોજ જરીયાની વસ્ત્રો અલંકારો (ઘરેણાં વગેરે, ધારણ કરી બણી ઠણી પોતાના બાગમાં એક પાણીનો કુવો હતો ત્યાં ડાયરો જમાવી કસુંબા કાઢી એસી પ્રજાની વહુ દીકરીઓની મશ્કરીઓ કરતો તેથી પ્રજા ત્રાસી ગઇ હતી, એ સઘળું સ્વામીશ્રીના જાણવામાં આવતાં સ્વામીશ્રી ત્યાં બાગના કૂવે નાવાના મીશે ગયા, તે સમયે કોઈ સ્ત્રીઓ ત્યાં નહિં હોવાથી સ્નાન કરી રાજાના માણસોને મળી તેના મારફત રાજાને મળવા ગયા, ત્યાં જઇ રાજાને આ દેહ નાશવંત અને ક્ષણ ભંગુર છે માટે ભગવાનનું ભજન કરી નીતિને રસ્તે ચાલવાનો કેટલોક ઉપદેશ આપ્યો પણ રાજાને તે વાતની કંઇ અસર નહિ થતાં. બીજે દિવસે સ્વામીશ્રી "ઉપદેશ રત્નમાળા" નામનું ઝુલણા કાવ્ય રચી સભામાં જઈ પોતે એક 'સદ્‌ગુરૂના બંદા-સત્યવકતા સંત' તરીકે સાચાંવાકયો સંભળાવી તે કાવ્ય પોતાની લાક્ષણિક શૈલીથી બોલી બતાવી અર્થ કરી તેની રાજા તરીકેની ફરજનું ભાન કરાવ્યું, કાવ્ય સાંભળી રાજા પુર્વના કોઈ બળીષ્ટ સંસ્કારથી સ્વામીશ્રીને શરણે જઇ વર્તમાન ધરાવી સત્સંગના નિયમોનું પાલન કરે છે, અને છેલ્લે છેલ્લે જ્યારે શ્રીજી મહારાજ ડભાણમાં યજ્ઞ કરે છે ત્યારે ઘોડાસર જઇ તે રાજાને દર્શન દઇ તેનું સ્વાગત સ્વીકારે છે અને યજ્ઞમાં સહાયતા કરવાનું કહેતાં રાજા તીર કામઠી વાળા એક લાખ ભીલોને સાથે લઇ ડભાણ આવવા તૈયાર થાય છે. શ્રીજી કહે અમારે એટલાં મનુષ્યોનું

કામ નથી અમારા સાથે ક્ષત્રીઓ કા ઓ વગેરે સરદારોનાં માણસો છે કંઇક જુજ માણસો લઇને આવો પછી શ્રીજી આજ્ઞાશિર ચડાવીને તે રાજા ડભાણ આવે છે, તે સઘળી હકીકત "હરિલીલામૃત" નામના ગ્રંથમાં પ્રસિદ્ધ છે. તે વાંચવી, હવે આપણે એ રાજાને સ્વામીશ્રીએ જે ઉપદેશ આપ્યો તે "ઝુલણા છંદો" જેની સંખ્યા ત્રીશ છે તેમાંથી સ્થળ સંકોચના લીધે માત્ર ૧૧ છંદો આ નીચે આપેલ છે તે પ્રસાદી કાવ્યો વાંચીએ.

ઝુલણા છંદ

પાયિ જીંદગી બંદગીનાંહિકરી, નિત્ય ખ્યાલ કિયા ઠગ બાજીયાંકા,
મદ મોહ મે તેં મગરૂર ફિર્યા, તન તાકાતા નારિયાં તાજીયાં કા,
સદગુરૂ સાહેબકા રંગ ચઢયા નહિં, સંગ કિયા નર પાજીયાં કા,
બ્રહ્માનંદ કહે કેસે બાત માને, તેં તો ગ્રાગ હે જુતિયાં ઝાઝિયાંકા.

(૧)

રામ નામ કી કોર તો સુઇ રહ્યા, કામ ક્રોધ રૂ લોભ મેં જાગતાહૈં
ભરપુર રહે બાત ભુંડીયાં મેં, લુચા લુંડિયાં મેં મન લાગતાહે.
રહે દાસ ભયા ભગતાનિયાંકા, હરિજન કે સંગસે ભાગતા હે.
બ્રહ્માનંદ કહે નખ શીખ સુધાં, તેરા મુખતો જુતિયાં માગતા હે,

(૨)

જગમાંહિ ફજેત બેહાલ ફિરે, કામ કિંકર છુટલ કાછડેઠેકા,
ખોઇ ઉમર સોગઠે જુગંટે મેં, મન લક્ષ રહ્યા રાંડ રાસડેકા,
લિયે હોકલિ હાથમેં ડોલતા હે, ખોટા બોલત યાર ખવાસડેકા,
બ્રહ્માનંદ કહે ભજે રામ કેસેં, અધિકાર તોકું નર ખાસડેકા,

(૩)

પનઘટ બેઠે પન ખોવતા હે મુખ જોવતા હે પનિયારિયાંકા,
દિન રેન માયા બિચ ભૂલ ગયા ખુશિ ખ્યાલ કિયાનિત્ય ખ્વારિયાંકા,
ચિતફાટ ગયા બદફેલ ચલે, બાર ઠેલતા હે ઘર બારીયાં કા,
બ્રહ્માનંદ કહે તો કું દુઃખ લગે, પણ મુખ તો ગ્રાગ પેજારિયાંકા,

(૪)

કિરતાર બિસાર ભર્યો કુમતી, રહે યાર ભયા નિત્ય ઠનિયાં કા,
હિયા ફૂટ હેરે ફાટિ આંખિયાંસેં, જાય ઘાટ ઘેરે બેઠ પાનિયાં કા,
દેખ પારકિ નારિકે કેડ દોડે, અરૂ માલ ચોરે જાય બાનિયાં કા,
બ્રહ્માનંદ કહે તોકું જ્ઞાન કેસો, તેરા ધ્યાન લગા ભગતાનિયાં કાં.

(૫)

ધન માલ રહે ઘરમાંહિ ધર્યા, પરિવાર મેડી ગજ પાયગાવે,
કેઇ જોધ ખડા ખગ ઢાલ લિયે, રનજીત કિયે રહેવાયગાવે,
સબ સાહેબી રંગ પતંગ જેસી, થિર કોઉસેંનાં ઠહરાયગાવે,
બ્રહ્માનંદ કહે ચડી ચોટ ચપેટ, ઝપેટ કે કાલ લેજાયગાવે,

(૬)

કડાં વેઢ વિંટી મોતિ પેર કાને, મહા જોર સેં મૂંછ મરોડતા હે,
ચલે દેખતા આપકી છાંયડિકું, ટેડી પાઘ બાંધી તાન તોડતા હે,
તન અત્તર તેલ ફુલેલ લગાવત, નેહ ત્રિયા સંગ જોડતા હે,
બ્રહ્માનંદ કહે ખબડદાર બંદે, દેખ કાલ કિસે નહિં છોડતા હે.

(૭)

ચહુદેશ મેં આંણુ ચલાવતા હે, ઘરૂં દાણુ આવે વાટ ઘાટકાહે,
અરૂ બાગ કીલ્લા મહિલાત બનાવત. ખેલ ત્રિયાસંગ ખાટકાહે,
ભાત ભાત કે ભોજન થાલ હુમેં, તામેં વીશ પચીશક વાટકાહે,
બ્રહ્માનંદ કે, દેખ વિચાર, પ્યારે સબે કાલકિ એક થપાટકાહે,

(૮)

પરનારિ કું દેખકે પાપ ધરે, પાજી આંખીયાં સેં નહિંપાલતા હે,
ઠગ બાજીયાં મે સબ આયુ ગઇ, ચિત ચાલ હરામકિ ચાલતા હે,
મધ્ય માંસ ચોરી અરૂ જુગટેમેં, મન રીઝ પડે ત્યુંહિ માલતા હે,
બ્રહ્માનંદ કહે આજ કાલ હુમેં, ઝટ કાળ અચાનક ઝાલતા હે.

(૯)

મહાનિધિ તોકું નર દેહ મિલી, એહિ મોજ નહિં વાર વારકિજી.
તેરે હાથ કછુ નહિં આવતા હે. પરધન અરૂત્રિય પારકિજી,
જગમાંહિ બિહાલ ફજેત ફિરે, જ્યું નિદાન યાહિમેંસેં નારકિજી,
તાતેં આપકા આપ તપાસ કિજો, બ્રહ્માનંદ કે બાત વિચારકિજી,

(૧૦)

હુશિયાર રહો દિલ હાથકરો, એસિ દેહ અમુલખ પાયકેંજી,
શુધ્ધ ભાવસેં સંત મહંતહુંકિ, ઊઠ કીજીયેં ચાકરિ ધાયકેંજી,
સોઈ સંત કહેસત્ય વારતાકું, નિત્ય ધારિયેં ચિત્ત લગાયકેંજી,
બ્રહ્માનંદ કહે બુરા મિત કીજો, સત્ય કેતહું હાથ બજાયકેંજી,

ઇતિ શ્રીપાર્ષદ કેસરભકત વિરચિતે શ્રી બ્રહ્મસંહિતા મધ્યે પ્રકરણ છઠે ધ. ધુ. શ્રી અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ સદગુરૂશ્રી દેવાનંદ સ્વામી સંવાદે વાર્તા પ્રકરણે ૫ મો અધ્યાયઃ સમાપ્તઃ ॥૫॥

ઇતિ શ્રી વાર્તા પ્રકરણ નામ છઠું પ્રકરણ; સમાપ્તઃ

ઉપસંહાર

ધ. ધુ. આદિ આચાર્ય મહારાજશ્રી અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજશ્રીની આજ્ઞાથી સદગુરૂશ્રી દેવાનંદસ્વામીએ સદગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામીનું જીવન વૃતાંત, જે પોતે જાણતા હતા, તે સવિસ્તર સંભળાવતાં પુજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી ઘણાજ પ્રસન્ન થયા હતા, તે સાથે સ્વામીશ્રીનો વિશાળ શિષ્ય વર્ગ અને તેઓનો શિષ્યવર્ગ પણ ગુરૂ પરંપરાનો આવો અથેતિ અપૂર્વ મહિમા સાંભળી સમજી મગરૂર થયો હતો. કથા સમપ્તિ પછી શ્રી દેવાનંદસ્વામીએ ધ. ધુ આચાર્ય મહારાજશ્રીનું ષોડશોપચારથી પુજન કરી, વર્ણી સંતો પાર્ષદો વગેરેનું પૂજન કરી, ગુરૂ મહિમા કહી સર્વેને પ્રસન્ન કર્યા હતા. તેમજ શ્રી આચાર્ય મહારાજશ્રીએ પણ તે દિવસે શ્રી રાધાકૃષ્ણદેવ આદિ દેવોને દુધપાકનો થાળ ધરાવી મંદિરમાં સર્વ ત્યાગીવર્ગ અને હરિભકતોને દુધપાક, પુરી, ભજીયાંની રસોઇ આપી: કવીશ્વર દલપતરામ લખે છે કે, સદગુરૂ શ્રી બ્રહ્માનંદસ્વામી કહેતા કે, શ્રી રાધાકૃષ્ણદેવને દુધપાકનો થાળ બહુજ પ્રિય છે; અને વખતો વખત પોતે દુધપાકનો થાળ ધરાવતા તેમજ પોતાને પણ એ અમૃત પ્રસાદી પ્રિય હતી આ વાત સ. ગુ. શ્રી દેવાનંદસ્વામીએ કહી હતી. એ રીતે મંદિર સમસ્તને જમાડી તૃપ્ત કર્યા હતા; અને સદગુરૂ શ્રી દેવાનંદસ્વામીને ચાદર સાથ ઝીણી કામળી ઓઢાડી બાથમાં ભીડી મળ્યા હતા. તે જ રીતે સર્વ ત્યાગીઓને ચાદરો ઓઢાડી બ્રહ્મમુનિના સર્વના શિષ્યોને રાજી કર્યા હતા. એ પ્રમાણે આખો શ્રાવણ માસ મૂળીમાં બીરાજી દેવાનંદસ્વામીના મુખ થકી સ્વામીશ્રીના જીવનચરિત્રના અમૃત પાનનો લાભ સર્વે સંત હરિભકતોને આપવી સહુને પ્રસન્ન કરી આચાર્યશ્રી અમદાવાદ પ્રધાર્યા હતા.

સદગુરૂ શ્રી દેવાનંદસ્વામી લગભગ બાવીશ વર્ષ સુધી મુળી મંદિરના મહંત તરીખે રહી અક્ષર ધામમાં પધાર્યા. ત્યાર પછી સદગુરૂ શ્રી તદ્રુપાનંદસ્વામી મુળી મંદિરના મહંત થયા; અને પોતે જ્યારથી સ્વામીશ્રીનું જીવનચરિત્ર સભામાં સાંભળેલ ત્યારથી તેમને સંકલ્પ થયો કે, સદગુરૂશ્રી

બ્રહ્માનંદસ્વામીના જીવવૃતાંતનો "બ્રહ્મસંહિતા" નામે ગ્રંથ લખાવી પ્રસિધિમાં મેલવો. અને તે મહંત થયા પછી તે ગ્રંથ બ્રહ્મચારી શાસ્ત્રી શ્રી બાળમુકુંદાનંદજી પાસે લખાવાનો આરંભ કરાવ્યો. પરંતુ તેના થોડા એક અધ્યાયો(શ્લોકબંધ)રચ્યા પછી બ્રહ્મચારી શ્રી અક્ષર નિવાસી થતાં તે કામ જેમનું તેમ અધુરૂં રહ્યું. શ્રી તદુપાનંદસ્વામી ધામમાં પધાર્યા પછી એ ગુરૂમહિમાના ગ્રંથનો કોઇને આગ્રહ ન રહ્યો. પરંતુ આચાર્ય મહારાજશ્રીના હજુરીપાર્ષદ શ્રી કે સરભકતે સદગુરૂ શ્રી તદુપાનંદસ્વામીનાં દર્શન કરેલા તેમને એહકીકત જ્યારે જાણવામાં આવી ત્યારે તે આરંભેલા ગ્રંથનું સાહિત્ય મેગવી,તેનું ગુજરાતીમાં થોડું લખાણ લખાવી, શ્રી તદુપાનંદસ્વામીના સંકલ્પનેસિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ આરંભ્યો. પરંતુ પોતાના ચક્ષુઓનું તેજ ક્ષીણ થતાં એ કામ અટકી પડયું. પછી મને (માવદાનજી) અમદાવાદ તેડાવી તમામ સાહિત્ય સોંપી એ આરંભેલા કામને પૂર્ણ કરવા આશીર્વાદ સાથે આજ્ઞા કરી અને મેં તે આજ્ઞા શીર ચડાવી આજીવનચરિત્રલખવારૂપ સેવા કર્ય શરૂ કર્યું હતું.

સત્સંગમાં શ્રીજી મહારાજ અને મહાન મુકતો, હજી પ્રગટ બીરાજી સહુના શુભ સંકલ્પો સિદ્ધ કરે છે, એવી મને મારા જીવનમાં અનેક પ્રસંગે ખાત્રી થયેલ, તેવીજ આ 'બ્રહ્મસંહિતા' સંબંધમાં પણ થયેલી છે. મારી યથામતિ આ ગ્રંથ લખાઇ જતાં તેને છપાવવા માટે શુ કરવું? તેવા વિચારો થતા, કેમકે 'કવિઓ પંડિતો આદિ સાક્ષર વર્ગ ઉપર શ્રી સરસ્વતિદેવીની પૂર્ણ પ્રસન્નતા હોય છે, પણ શ્રી લક્ષ્મીદેવીની હવા પણ તેના છાપરા ઉપરથી જતી નથી." એ રીતે મુઝવણ રહેતી. હતી, પરંતુ સમર્થ ગુરૂના શિષ્યો પણ સમર્થ હોય એ ન્યાયે ધર્મ વિદ્યા ભાસ્કર સંત ભૂષણ સદગુરૂ શાસ્ત્રી શ્રી ગોપાલચરણદાસજી મહંત સ્વામી (ચરાડવા) એ આ 'બ્રહ્મસંહિતા' છપાવવાના શુભ કામમાં ત્રણ હજાર રૂપીઆની મદદ અપાવી દાદાગુરૂનો સંકલ્પ સિદ્ધ કરીને સત્સંગમાં શ્રીજીને મુકતો હજી પ્રગટ બીરાજી સત્સંગના શુભ કામો કરે છે, તેવી મને ખાત્રી કરાવી આપી.

મારા પિતાશ્રી રાજકવિ શ્રી ભીમજીભાઇએ સ. ગુ. શ્રી દેવાનંદસ્વામી પાસે વર્તમાન ધરાવ્યાં હતા. અને શ્રી તદુરૂપાનંદસ્વામી પાસે ગુજરાતી અભ્યાસ અને શ્રી વૈશ્નવાનંદસ્વામી પાસે પિંગળ શાસ્ત્રીનો અભ્યાસ કર્યો

હતો. એ સત્સંગ સંસ્કારના બળે મને આ 'બ્રહ્મસંહિતા'ની સંપાદન કરવા રૂપ સેવા મળી છે એથી મને ધન્ય ગણું છું. અને આ ગ્રંથ પ્રકાશિત થતાં આત્મ સંતોષ વ્યકત કર્યા વગર રહી શકતો નથી જેઃ-

હરિગીત છંદ

શ્રીજી સખા સદગુરૂ, બ્રહ્માનંદ સ્વામીજી થયા,
તેના જીવન ગુણગાન મમબુધ્ધિ અનુસારે કહ્યા
હું છેક છું નાનોકવિ, પણ, દિલ પ્રેમ પયોનિધી
આ બ્રહ્મસંહિતા' બધી, મહિમા થકીજ ભરિ દીધી. ॥૧॥

એ પ્રસિધ્ધ કરવામાં પછી તો, વરસ દસ વીતી, ગયાં
અફસોસ દિલમાંહી થતો કે, આદર્યાં અધવચ રહ્યાં
સદગુરૂ બ્રહ્મઃનંદજી, ઐશ્વર્ય આપ વિકાશીયું
ચરાડવે જઈ + ચાંપ દાબી, બ્રહ્મતેજ પ્રકાશીયું ! ॥૨॥

સાહિત્ય સદગુણ શાસ્ત્રી, ગોપાળચરણદાસજી,
મહંત શ્રી મંદિર તણા છે ચરાડવામાં વાસજી,
તકુપાનંદ સ્વામીશ્રીની જે શિષ્ય-શિષ્ય પરંપરા,
ગુરૂ મહીમા ખંત મનમાં, સંત રૂપ ખરેખરા. ॥૩॥

બ્રજભુમીમાં, 'ગોપાળ' ગોવર્ધન ગીરી જેમ તોળીયો,
ગોપાળચરણદાસ ગોરધન, દાનવીર ને ખોળીયો,
શ્રી બ્રહ્મસંહિતા છપાવા, દાન ત્રણ હજારનું,
તેને દીધું ઉદ્ધાર દિલથી, કળીમાં કલદ્વારનું. ॥૪॥

કવિએ પ્રકાશન કાર્ય કરિયું, રાજકોટ મંદિર, રહી
આવી ઉપાધી અનેક પણ, સત્સંગ-ગુરૂ કાજે સહી,
જે જે ઉપાધી આવતી. તે બ્રહ્મમુનિ નિવારતા,
પ્રગટ બીરાજી હજી, સત્સંગ રંગ સુધારતા. ॥૫॥

+ પાવરહાઉસ ભલે કદી પાંચસો માઇલ દૂર હોય છતાં પણ જો તેનાથી કનેકસન છે, તો ચાંપ દબાવતાંજ લાઇટ થાય છે.

નિર્વિઘ્ન ગ્રંથ સમાપ્તી, શ્રીજી કૃપાથી તો થઇ,
કવિ માવ ઉપર કરજ, લોન હજાર એકની રહિ ગઇ.
સમરથ ગુરૂ સત્સંગ સમરથ, કામ સમરથ થાય છે,
સમરથ શ્રીજી ગૂણને, કવિ માવદાનજી ગાય છે. ॥૬॥

દોહા

સ્નેહ થકી બ્રહ્મસંહિતા, વાંચી સમજો સાર,
નીર ક્ષીર ન્યારૂં કરી, હંસવૃત્તિ અનુસાર. ૧

લખિયું શ્રીજી લખાવિયું સદાય અંતર સાફ;
ક્યાંય ભૂલ ભાળી કરો, માવકવિ ને માફ. ૨
માવ કવિને મન સદા, અંતરમાં આનંદ.
જય જય સહજાનંદ સહ, જય જય બ્રહ્માનંદ. ૩

અંતમાં શ્રી બ્રહ્મમુનિકૃત હિન્દી શિક્ષાપત્રીના મંગળ દોહાથી મંગળ પ્રાર્થના કરી વિરમું છું.

આશ્રિત કી પીડા હરન, ધર્મ ભકિત પ્રતિ પાલ !
કૃષ્ણ જનન વાંચ્છિત સુખદ, મંગલ કરહુ વિશાલ. !!

રાજકોટ
ફાગણ શુંદ ૧૧
તા. ૨૬-૨-૬૧ રવિવાર

લી. શ્રીજીના દાસાનુદાસ
માવદાનજી ભીમજીભાઇ રત્નુના
દંડવતસહ જયશ્રી સ્વામિનારાયણ

શ્રી બ્રહ્મસંહિતા સમાપ્ત;